

УДК 811.111'42

НЕВІДПОВІДНІСТЬ ЧОЛОВІКІВ УТИЛІТАРНИМ НОРМАМ ЯК ДЖЕРЕЛО СМІХОВОГО ЕФЕКТУ У ТЕКСТІ АНГЛОМОВНОГО АНЕКДОТУ

А.С. Птушка, канд. філол. наук (Харків)

Стаття присвячена дослідженню когнітивних механізмів створення сміхового ефекту англomовного анекдоту, закорінених на невідповідності чоловіків утилітарним нормам. Результати аналізу мовної об'єктивації стереотипних уявлень представників англomовної лінгвокультури демонструють кількісну і якісну асиметрію. Знайдена кількісна та якісна асиметрія відбиває найбільш соціально значущі гендерно специфічні вимоги до чоловіків як членів англomовного соціуму.

Ключові слова: англomовний анекдот, гендерні стереотипи, норми безпеки, норми реалізму, норми розсудливості, утилітарні норми.

Птушка А.С. несоответствие мужчин утилитарным нормам как источник смехового эффекта в тексте англоязычного анекдота. Стаття посвящена исследованию когнитивных механизмов создания смехового эффекта англоязычного анекдота, основанных на несоответствии мужчин утилитарным нормам. Результаты анализа языковой объективации стереотипных суждений представителей англоязычной лингвокультуры демонстрируют количественную и качественную асимметрию. Найденная количественная и качественная асимметрия отражает наиболее социально значимые гендерно специфические требования к мужчинам как членам англоязычного социума.

Ключевые слова: англоязычный анекдот, гендерные стереотипы, нормы безопасности, нормы реализма, нормы рассудительности, утилитарные нормы.

Ptushka A.S. Disparity of men to the utilitarian norms as a source of laughter effect in the text of the English-language anecdote. This article is devoted to the research of cognitive mechanisms of the creation of laughter effect of the English-language anecdote, which are based on the disparity of men to the utilitarian norms. The results of the analysis of linguistic objectification of stereotype presentations of representatives of English-language lingo-culture demonstrate quantitative and high-quality asymmetry. The found quantitative and high-quality asymmetry reflects the most socially meaningful gender-specific demands to the men as to the members of English-language society.

Key words: English-language anecdote, gender stereotypes, norms of safety, norms of realism, norms of reasonableness, utilitarian norms.

1. Вступ

Ця стаття присвячена дослідженню когнітивних механізмів створення сміхового ефекту англomовного анекдоту, закорінених на невідповідності чоловіків утилітарним нормам.

Поведінкові характеристики персонажів проаналізованих анекдотів відбивають їх відповідність / невідповідність етологічним нормам: морально-етичним, орієнтованим на інтереси

соціуму, та утилітарним, орієнтованим на інтереси індивіда [2, с. 32–35].

Морально-етичні норми засновані на цінностях духовного рівня, й поведінка актанта у цьому випадку одержує етичну оцінку в термінах припустимо :: неприпустимо. Утилітарні норми спираються на цінності екзистенційного рівня, і поведінка гендерного актанта, кваліфікована сто-

совно цих норм, одержує утилітарну оцінку в термінах *корисно* :: шкідливо.

Поведінкові характеристики перетинаються з властивостями характеру гендерних актантів, оскільки у властивостях характеру закладена потенційна схильність / несхильність до того чи іншого типу поведінки.

У переважній більшості випадків мовна об'єктивація поведінкових характеристик чоловіка й жінки відбувається імпліцитно: основна інформація виводиться адресатом із мовленнєвих й немовленнєвих дій персонажів та реакцій на них інших персонажів, які відбивають стереотипні пресупозиції представників англomовної лінгвокультури.

Актуальність дослідження визначається його антропоцентричною спрямованістю, що цілком відповідає сучасним тенденціям вітчизняного мовознавства. Хоча англomовний анекдот вже був предметом наукового аналізу [1; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10], вказана проблема ще очікує висвітлення з позицій когнітивно-дискурсивної парадигми, що й визначає новизну дослідження.

Мета роботи полягає у розкритті специфіки мовної об'єктивації гендерних стереотипів у текстах англomовних анекдотів.

Об'єктом статті є тексти сучасних англomовних анекдотів, що відбивають гендерні стереотипи.

Предметом дослідження є мовні засоби сміхової репрезентації гендерних стереотипів у текстах англomовних анекдотів.

Матеріалом дослідження слугували 3950 британських анекдотів, персонажами яких є чоловіки.

2. Невідповідність чоловіків утилітарним нормам

Розглядаючи утилітарні норми, слід зазначити, що вони охоплюють норми безпеки, норми розсудливості та норми реалізму [2, с. 33-35].

Максима **норм безпеки** *Слід бути обережним* стосується чоловіків, що виявляють надмірну задержкуватість, яка може коштувати їм неприємностей, порівн. (1), де сміховий ефект створюється каламбуром на основі буквальної інтерпретації компонента *cold* / *холодний* у складі фразеологізму *to knock smb cold* / *відправити когось у нокадаун*:

(1) – *When two bodies come together, is heat generated?*

– *No, sir. I hit a guy yesterday and he knocked me cold* [1, p. 224].

Максима **норм розсудливості** *Не слід надто перейматися одяжем* репрезентована анекдотами про чоловіків, де комізм є результатом порівняння чоловіка, що часто міняє одягу з немовлям, який потребує частоті зміни підгузників (таке порівняння акцентує безглуздість поведінки дорослого чоловіка, який опікується дріб'язковими з точки зору еталонного чоловіка речами:

(2) *Bob: I want to apologize for my appearance this evening. This was rather unexpected and I didn't have an opportunity to dress. You know I always like to dress for the occasion – sometimes I change my clothes four or five times a day – if the occasion demands.*

Pete: Bragging, huh? Well, that's nothing – I've got a brother who changes his clothes four or five times an hour if the occasion demands.

Bob: How old is he?

Pete: Six months [5].

Об'єктом висміювання в максимі **норм розсудливості** *Не слід надто перейматися зовнішністю* стають також чоловіки, що змінюють зовнішність за допомогою пластичної хірургії, порівн. (3), комізм яких є наслідком невідповідності ситуації онтологічним нормам:

(3) *Is it necessary for a man to have his face lifted. If he is patient it will grow up through his hair* [1, p. 50].

Максима *Слід піклуватися про своє здоров'я* об'єктивована анекдотами про злісні звички чоловіка, такі як алкоголь або куриво, а також потяг до жінок. Сміховий ефект таких анекдотів створюється неадекватною з точки зору норм безпеки поведінкою чоловіка:

(4) *He drank so much whisky that when the mosquitoes ate him they died of alcoholic poisoning* [4].

(5) – *Well, doc, what must I do?*

– *You're not going to like it, but you will have to give up smoking for good.*

– *Oh, that's easy! I've done that dozens of times!* [1, p. 209]

(6) – *(Two pedestrians knocked down by auto)*

– *Didja get her number?*

– *How could I get her number when she was going so fast?*

- *Nice looking girl, wasn't she?*
 – *Yeah, didja see her beautiful brown eyes?*
 [1, p. 85]

Відповідність чоловіка максимі **норм реалізму Слід усвідомлювати реальний стан речей** об'єктивована анекдотами в яких об'єктами сміхової репрезентації є чоловіки, що виставляють себе на посміховисько, не усвідомлюючи свого одіозного становища.

До таких належать, насамперед, чоловік, що є жертвою дружини, яка не відповідає еталонній фемінінній ролі берегині домашнього вогнища через небажання господарювати (7), корисливість (8), невірність (9), егоїзм (10), надмірну цікавість (11) тощо, й сприймає такий стан речей як норму:

- (7) – *"I can see you are a married man now?"*
 – *"How?"*
 – *"Because you have no buttons off your coat."*
 – *"Yes, that's the first thing my wife did – taught me how to sew them on"* [3].

(8) *So you and your wife had your picture taken together, did you? I'll bet that was sweet. How did the photographer pose you?*

- *The photographer said he wanted us to look natural, so he posed my wife with her hand in my pocket* [1, p. 50].

(9) – *I got a good one on you, Mike.*
 – *What do you mean?*
 – *I went by your last night, and you forgot to pull your shades down. And I saw your wife kissing you. Had a good laugh on that.*

- *Ha, ha, but the joke's on you, Joe!*
 – *How's that?*
 – *I wasn't home last night* [1, p. 274].

(10) – *Does your wife object to your smoking in the house?*

- *Oh, she objects to my smoking anywhere; she says it's too expensive having both of us do it* [1, p. 210].

(11) – *You're not scared, are you?*
 – *No. As long as I have this rabbit's foot – I'm okay.*

- *Do you think a rabbit's foot is lucky?*
 – *It surely is. My wife came across it in my pants' pocket, and she thought it was a mouse* [1, p. 154].

Об'єктом осміяння стає й лицар, що переймається служінням 'прекрасній дамі', порівн. (12),

де комізм є результатом буквальної інтерпретації фразеологізму *to go through fire and water* / *пройти вогонь і воду*:

- (12) – *Why are you wearing a fireman's hat and a bathing suit?*
 – *I promised my girl to I'd go through fire and water for her* [1, p. 267].

Як невідповідний зазначеній максимі висміюється надоділивий залицяльник, який не усвідомлює, що непотрібний дівчині (13), а також висміюється чоловік, що не усвідомлює реального положення речей через зловживання алкоголем (14):

- (13) – *I stood beneath my girl's window singing and serenading her, and she threw me a flower.*
 – *What made the bump on your head?*

- *She forgot to take the flower out of the pot* [2].
 (14) *He was so drunk, he spent all night throwing pennies in the sewer and looking up at the clock on the City Hall to see how much he weighed*

[1, p. 212].

Щодо максими **норм реалізму Не слід приймати необдумані рішення**, то виходячи із пресупозицій практично усіх проаналізованих анекдотів цієї групи, власне рішення про вступ у шлюб розцінюється для чоловіка як помилкове. Відповідно, чоловік має зроби висновок, що йому взагалі не слід одружуватися:

- (15) – *I want to congratulate you. This is one of the happiest days of your life.*
 – *But I'm not getting married until tomorrow.*
 – *That's why I say today is one of your happiest days* [1, p. 246].

Таким чином, проаналізовані анекдоти виконують дві прагматичні функції: карнавалізації традиційних сімейних цінностей та традиційних гендерних еталонів й регуляції соціальної поведінки. Регулятивна функція, що реалізується через формування почуття-ставлення *зневаги* до гендерного актанта, що демонструє безглузду поведінку з точки зору утилітарних норм й, відповідно, є об'єктом негативної утилітарної оцінки *шкідливо*, регламентує поведінку індивіда, орієнтуючи його на дотримання відповідних норм.

3. Висновки

Результати аналізу мовної об'єктивації стереотипних уявлень представників англomовної лінгвокультури про відповідність поведінкових характе-

ристик чоловіків утилітарним нормам демонструють кількісну і якісну асиметрію.

Чоловік є об'єктом сміхової репрезентації й водночас негативної утилітарної оцінки *шкідливо* як порушник усіх (шістьох) максимум утилітарних норм:

- необережність,
- надмірне переймання одежею,
- надмірне переймання зовнішністю,
- нехтування власним здоров'ям,
- нереалістичність,
- недалекоглядність.

Більшість проаналізованих анекдотів висміюють чоловіка за невідповідність максимумам норм безпеки (задержуватість) та розсудливості (куріння, надмірне вживання алкоголю, потяг до жінок, що становить загрозу для здоров'я).

Отже, в репрезентації утилітарних норм чоловіки є порушниками усіх максимум. Це означає, що чоловік переважно стає об'єктом утилітарної оцінки, яка заснована на інтересах індивіда, у нашому випадку, – власне, чоловіка.

Перспективу подальших досліджень складе аналіз невідповідності жінок утилітарним нормам як джерело сміхового ефекту у тексті англomовного анекдоту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко В.А. Анекдот как разновидность речевых жанров / В.А. Дмитренко, И.С. Курсова // *Studia Germanica et Romanica*. – 2004. – Том 1, № 3. – С. 5–16.
2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
3. Кобякова І.К. Концептуалізація та категоризація гумору / І.К. Кобякова // *Вісник Сумського державного університету*. – 2006. – Т. 1, № 11 ('95). – С. 35–39.
4. Кобякова І.К. Креативне конструювання вторинних утворень в англomовному дискурсі: [монографія] / І.К. Кобякова. – Вінниця : Нова книга, 2007. – 123 с.
5. Левицкий А.Э. Комическое: играем языком / А.Э. Левицкий // *Логический анализ языка. Языковые механизмы комизма* / [отв. ред. Н.Д. Арутюнова]. – М. : Индрик, 2007. – С. 295–308.
6. Attardo S. Joke as a text type / S. Attardo, J.Ch. Chabanne // *Humour*. – 1992. – 5-1/2. – P. 165–176.
7. Attardo S. *Linguistic theories of humour* / S. Attardo. – Berlin–N.Y. : Mouton de Gruyter, 1994. – 386 p.
8. Chiaro D. *The Language of jokes. Analysing verbal play* / D. Chiaro. – L., N.Y. : Routledge, 1992. – 129 p.
9. Nash W. *The language of humour* / W. Nash. – L.–N.Y. : Longman, 1985. – 200 p.
10. Raskin V. *Semantic*

mechanisms of humour / V. Raskin. – Dordrecht-Boston-Lancaster : D. Reidel, 1985. – 284 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Meiers M. *5600 jokes for all occasions* / M. Meiers, J. Knapp. – New York : Crown Publishers, 1980. – 605 p.
2. <http://iilsr.iatp.by/ru/publication/otherbred/sites/enative/anecdotes.htm> [Електронний ресурс] – назва з титул. екрану.
3. <http://sixsense.ru/page143.html> : [Електронний ресурс] – назва з титул. екрану.
4. <http://www.english4u.dp.ua/modules.phpname=Anecdotes.docx> : [Електронний ресурс] – назва з титул. екрану.
5. <http://www.native-english.ru/downloads/etc/jokes.zip> : [Електронний ресурс] – назва з титул. екрану.

REFERENCES

- Attardo, S. (1994). *Linguistic theories of humour*. Berlin–N.Y.: Mouton de Gruyter.
- Attardo, S., and Chabanne, J.Ch. (1992). Joke as a text type. *Humour*, 5-1/2, 165–176.
- Chiaro, D. (1992). *The Language of jokes. Analysing verbal play*. L., N.Y.: Routledge.
- Dmitrenko, V.A., and Kursova, I.S. (2004). Anekdot kak raznovidnost' rechevyh zhanrov [Anecdote as the variety of vocal genres]. *Studia Germanica et Romanica: Inozemni movu. Zarubizhna literatura. Metodika vukladannyi*. – *Studia Germanica et Romanica: Foreign languages. Foreign literature. Teaching methods*, 1(3), 5–16 (in Russian).
- Karasik, V.I. (2002). *Jazykovej krug: lichnost', koncepty, diskurs* [Linguistic circle: personality, concepts, discourse]. Volgograd: Peremena Publ. (in Russian)
- Kobyakova, I.K. (2006). *Konceptualizaciya ta kategorizaciya gumoru* [Conceptualization and categorization of humour]. *Visny'k Sums'kogo derzhavnogo universytetu – Sumy state university Messenger*, 1(11), 35–39. (in Ukrainian)
- Kobyakova, I.K. (2007). *Kreatyvne konstruyuvannya vtorynnykh utvoren v anhlomovnomu dyskursi* [The creative constructing of secondary creations in the English-language discourse]. Vinnytsya: Nova knyha Publ.
- Levitskij, A.E. (2007). *Komicheskoe: igraem jazykom* [Comical: play a language]. In: N.D. Arutjunova (ed.). *Logicheskij analiz jazyka. Jazykovye mehanizmy komizma* [Logic analysis of language. Linguistic mechanisms of the comic element]. M.: Indrik Publ, pp. 295–308.
- Nash, W. (1985). *The language of humour*. L.–N.Y.: Longman.
- Raskin, V. (1985). *Semantic mechanisms of humour*. Dordrecht-Boston-Lancaster: D. Reidel.